

Program ramowy przedmiotu METODOLOGIA BADAŃ SPOŁECZNYCH (pedagogicznych)

Przedmiot studiów: **Metodologia badań społecznych**

Kierunek studiów: **Pedagogika**

Rok/semestr studiów: **I r. magisterskich studiów uzupełniających** – semestr zimowy (studia stacjonarne i niestacjonarne)

Formy zajęć: wykłady (15 godz.), ćwiczenia (15 godz.)

Prowadzący wykłady: *prof. dr hab. Jan Grzesiak*

ćwiczenia : *dr Mariusz Jabłoński, mgr Hanna Dworzyńska*

I. CELE I ZADANIA PRZEDMIOTU

Celem studiowania w ramach przedmiotu jest przyswojenie wiedzy z dziedziny badań pedagogicznych - ze szczególnym wyeksponowaniem kompetencji i zadań przypadających nauczycielom i wychowawcom w tym zakresie wobec współczesnych przemian społecznych i oświatowych.

Na podstawie przyswajanej wiedzy student powinien umieć:

- określać i interpretować podstawowe pojęcia z zakresu metodologii pedagogiki w powiązaniu z innymi naukami i przedmiotami studiów (w szczególności metody i techniki badań pedagogicznych, a także pedagogika ogólna, psychologia, dydaktyka, teoria wychowania, pedagogika społeczna),
- analizować i interpretować wyniki badań empirycznych publikowane w wybranych wydawnictwach dla nauczycieli,
- dokonywać ewaluacji wybranych rozwiązań praktycznych i wskazywać bardziej skuteczne sposoby oddziaływania pedagogicznego nauczyciela wobec zdiagnozowanego przez siebie zjawiska,
- projektować procedury postępowania badawczego w zależności od postawionych celów badawczych (a także od przedmiotu i zakresu badań)

II. TREŚCI KSZTAŁCENIA

Wykłady:

Teorie naukowe – ich funkcje wewnątrznaukowe i społeczne. Istota teorii naukowej (strukturalizm i funkcjonalizm). Problem i kryteria testowalności (praktyczności) teorii. Prawa nauki – ich rodzaje, weryfikacja i falsyfikacja jako procedury sprawdzania praw (kryterium prawdy naukowej). Metodologiczna baza współczesnych nauk społecznych – orientacja pozytywistyczna i humanistyczna. Geneza i rozwój koncepcji badania zjawisk społecznych. Ewolucja znaczenia terminu „metodologia”. Dystynktywne cechy ontologiczne, epistemologiczne i metodologiczne doktryny pozytywistycznej i humanistycznej. Mechanizmy rozwoju nauki. Kumulatywna i rewolucyjna koncepcja rozwoju nauki. Paradygmat jako instrument regulujący procesy eksploracji naukowej. Modelowe cechy współcześnie uznawanych paradygmatów naukowych: pozytywistycznego, humanistycznego, krytycznego i postmodernistycznego. Ilościowe i jakościowe badania zjawisk społecznych. Geneza i historyczna zmienności ilościowych i jakościowych procedur badawczych – metodologiczna komplementarność badań ilościowych i jakościowych. Wyjaśnianie i rozumienie jako główne procedury eksplanacyjne. Hermeneutyka jako procedura osiągnięcia rozumienia. Problem wartościowania w badaniach społecznych: pozytywistyczny postulat aksjologicznej neutralności nauk społecznych. Współczesne poglądy na prawomocność wartościującego stanowiska badacza. Obecność wartościowania na poszczególnych etapach procesu badawczego. Wartościowanie jako element metodologii badań. Badania typu *action research*. Etyczne problemy terenowych badań empirycznych. Postmodernistyczna wizja nauki i jej funkcji społecznych.

Metodologia a funkcje pedagogiki jako nauki. Ewaluacja i zmiana w procedurze badań pedagogicznych. Znaczenie metodologii w ewaluacji zmian i prowadzeniu reform oświatowych.

Metodologiczne aspekty pedagogiki w ocenie jakości pracy współczesnej szkoły (placówki oświatowo – wychowawczej) – w pracy nauczyciela.

Podstawowe kategorie badawcze pedagogiki (empirycznej, prakseologicznej, hermeneutycznej). Budowanie teoretycznej wiedzy pedagogicznej na gruncie badań empirycznych.

Ogólne założenia metodologii badań pedagogicznych (cele, problemy, hipotezy, zmienne, wskaźniki). Dobór metod i technik badawczych – jako warunek rzetelności w poznawaniu prawdy naukowej. Teoretyczne podstawy opracowywania wybranych narzędzi badawczych (kryteria).. Zasady modelowania sytuacji działaniowej i tworzenia dyrektyw pedagogicznych.

Metody opisowe a metody eksperymentalne. Przetwarzanie i analizowanie zgromadzonych danych źródłowych – metody skalowania, konstruowanie indeksu, analiza dwu- i wielozmiennowa. Statystyka i wnioskowanie statystyczne w metodologii badań pedagogicznych (empirycznych, prakseologicznych oraz hermeneutycznych). Badania korelacyjne oraz nieinwazyjne pomiary zjawisk pedagogicznych (w tym zachowania człowieka w sytuacjach edukacyjnych i w środowisku pozaszkolnym).

Rodzaje i zasady interpretowania wyników danych źródłowych. Kryteria recenzji a struktura i układ treści pracy badawczej o problematyce pedagogiczno - psychologicznej.

Seminarium naukowe z udziałem studentów – problematyka ustalona wg zainteresowań studentów (lub zapotrzebowania społecznego w środowisku lokalnym).

Ćwiczenia:

Ustalanie i rozpoznawanie cech zmiennej – normalizacja i wskaźniki w odniesieniu do wybranych zjawisk pedagogicznych.

Procedura postępowania badawczego w pedagogice – zwłaszcza w pomiarze jakości pracy w edukacji szkolnej i pozaszkolnej.

Opracowywanie założeń metodologii badań pedagogicznych (cele, problemy, hipotezy, zmienne, wskaźniki).

Dobór metod i technik badawczych – jako warunek rzetelności w poznawaniu prawdy naukowej. Praktyczne opracowywanie wybranych procedur (i narzędzi) badawczych w oparciu o założenia teoretyczne.

Zasady opracowywania wyników badań i danych źródłowych. Zakres treści i zasady opracowywania opinii i ekspertyz pedagogicznych.

Zasady i formy prezentacji wyników badań pedagogicznych. Edytorskie opracowanie pracy magisterskiej (pedagogicznej).

Przykłady tematycznych zajęć ćwiczeniowych:

- analiza wybranych procedur badawczych opublikowanych w wybranych wydawnictwach nauczycieli,
- analiza porównawcza wybranych narzędzi badawczych – dostosowanych do celów badawczych (z uwzględnieniem przedmiotu i zakresu badań),
- opracowywanie typowych procedur postępowania badawczego w związku z obranym tematem opracowania (np. własnej pracy magisterskiej),
- określanie i uzasadnianie doboru metod i technik badawczych względem sformułowanych zamiarów badawczych (w tym poprawne formułowanie problemów i hipotez badawczych),
- konstruowanie wybranych narzędzi badawczych – do konkretnego celu (np. arkusz obserwacyjny do badań korelacyjnych),
- określenie kryteriów analizy – ewaluacji (wartościowania) wybranych przypadków zaczerpniętych z praktyki (objętych diagnozą, terapią lub profilaktyką pedagogiczną),
- praktyczne opracowywanie procedury i przeprowadzenie pilotażowego badania obranego zjawiska pedagogicznego, np.:
  - a) rozwijanie zamiłowań czytelniczych (nie tylko lektur) wśród uczniów poszczególnych klas,
  - b) rozeznanie uczniów w treści lektur szkolnych i lektur uzupełniających;

- c) łączenie elementów edukacji kulturalnej z kształceniem programowym w toku edukacji elementarnej;
- d) korelacja w zjawiskach edukacyjnych np. pomiędzy czytaniem a rozumieniem zadań (przyrodniczych, technicznych, matematycznych itp.);
- e) wartości preferowane przez uczniów klas początkowych;
- f) umiejętność wartościowania wybranych obiektów i zachowań przez uczniów;
- g) analiza procesu edukacji zintegrowanej dziecka pod kątem kształtowania systemu wartości (jakich?) wśród uczniów;
- h) kształtowanie systemu wartości (jakich?) w toku zajęć w szkole i w środowisku pozaszkolnym uczniów;
- i) rozpoznawanie i rozwijanie uzdolnień uczniów w szkole i poza nią;
- j) relacje pomiędzy szczeblem nauczania w klasach początkowych a edukacją w przedszkolu i w starszych klasach szkoły podstawowej;
- k) wykorzystywanie zasobów bibliotecznych w edukacji szkolnej i w edukacji pozaszkolnej
- l) inne wg zainteresowań studenta – w uzgodnieniu z prowadzącym zajęcia.

III. Efekty kształcenia – umiejętności i kompetencje

Rozumienie podstawowych paradygmatów wiedzy naukowej i specyfiki badań ilościowych i jakościowych;

krytycznej postawa wobec wybieranych narzędzi badawczych;

racjonalne stosowanie wybranych orientacji badawczych w badaniach własnych.

IV. Wymagania na zaliczenie przedmiotu:

Rozeznanie przestudiowanych co najmniej 2 źródeł książkowych z zakresu programu przedmiotu (w tym co najmniej jedna z wykazu literatury podstawowej).

Opracowanie procedury i narzędzi badawczych oraz samodzielne przeprowadzenie badania obranego zjawiska pedagogicznego (w węższym zakresie), a następnie przedstawienie sprawozdania z przeprowadzonych badań w formie komunikatu (co najmniej jednego).

Zaliczenie kolokwium z zakresu problematyki wykładów i ćwiczeń w formie prezentacji seminaryjnej.

Egzamin końcowy obejmuje 2 etapy: 1) rozwiązanie testu egzaminacyjnego oraz 2) rozmowę egzaminacyjną (z której mogą być zwolnieni ci studenci, którzy zostali wyróżnieni za aktywny udział w zajęciach i za rozwiązanie testu w formie pisemnej).

Va. Literatura podstawowa:

Babbie E., Podstawy badań społecznych. PWN, Warszawa 2008.

Brzeziński J., Elementy metodologii badań psychologicznych. PWN. W-wa 1980.

Chmielewska B., Metodologia i metody badań społecznych ze szczególnym uwzględnieniem diagnozy. WSiP, Słupsk 1985.

Frankfort-Nachmias Ch., Nachmias D., Metody badawcze w naukach społecznych. Zysk i S-ka. Poznań 2001.

Gnitecki J. Metodologiczne problemy pedagogiki empirycznej. UZ. Z.Góra 1989.

Gnitecki J. Metodologiczne problemy pedagogiki prakseologicznej. UZ. Z.Góra 1996.

Gnitecki J., Elementy metodologii badań w pedagogice hermeneutycznej. Z.Góra 1995.

Goriszowski W., Podstawy metodologiczne badań pedagogicznych. WSP TWP, Warszawa 2006.

Hajduk E., Hipoteza w badaniach pedagogicznych. WSP. Z. Góra 1993.

Grzesiak J., Statystyka w metodologii badań pedagogicznych. UAM WPA. Kalisz 1996.

Jałmużna T., Michalska I., Michalski G. (red.), Konteksty i metody w badaniach historyczno-pedagogicznych. Impuls. Kraków 2004.

Konarzewski K., Jak uprawiać badania oświatowe. Metodologia praktyczna. WSiP. W-wa 2000.
Łobocki M., Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych. Impuls. Kraków 1999.
Muszyński H., Wstęp do metodologii pedagogiki. PWN. W-wa 1971.
Nowak S., Metodologia badań społecznych. PWN. W-wa 1985.
Such J., Wstęp do ogólnej metodologii nauk. UAM. Poznań 1973.
Palka S. Metodologia. Badania. praktyka pedagogiczna. GWP. Gdańsk 2005.
Silverman, Interpretacja danych jakościowych. PWN, Warszawa 2008.
Wroczyński R., Pilch T. (red.), Metodologia pedagogiki społecznej. Ossolineum 1974.
Zaborowski Z., Wstęp do metodologii badań pedagogicznych. Ossolineum 1973.

Vb. Literatura uzupełniająca:

Bereźnicki F., Prace magisterskie z pedagogiki. USz. Szczecin 2000.
Beverdige W.I.B., Sztuka badań naukowych. PZWL. W-wa 1963.
Czerwiński M., Kultura i jej badanie. Ossolineum 1985.
Dutkiewicz W., Podstawy metodologii badań (do pracy magisterskiej i licencjackiej z pedagogiki).
Kielce 2001.
Ferguson G.A., Takane Y., Analiza statystyczna w psychologii i pedagogice. PWN. W-wa 2004.
Gnitecki J., Supernauczanie. Perspektywy nowej edukacji. UAM. Poznań 1998.
Janicka-Panek T., Skuteczność zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej po trzech latach reformy.
Kraków 2002.
Kobyłecka E., Rozpoznawanie wartości przez uczniów szkół średnich w procesie edukacji. Z. Góra
1998.
Kowalewski Z., Nauki społeczne a rozwój społeczny. IW. PAX 1971.
Metodologiczne problemy pedagogiki. Pr. zbiorowa . PWN. W-wa 1967.
Nowacki T., Teczka biograficzna ucznia, PZWS, Warszawa 1977.
Ostrowska U., Dialog w pedagogicznym badaniu jakościowym. Impuls. Kraków 2000.
Palka S., Warunki efektywności nauczania w szkole średniej. WSiP, Warszawa 1977.
Palka St.(red.), Orientacje w metodologii badań pedagogicznych. UJ. Kraków 1998.
Pieter J., Poznawanie środowiska wychowawczego. Ossolineum, Wrocław 1969.
Podgórecki A., Charakterystyka nauk praktycznych. PZWS, Warszawa 1962.
Poplucz J., Optymalizacja działania pedagogicznego. UŚI. Katowice 1982.
Rusiecki J. Nauczyciele okresu transformacji. Próba diagnozy zawodu. WSP. Olsztyn 1999.
Siemieniak H., Procesy organizacji i ewaluacji pedagogicznej w szkole. UŚI. Katowice 1988.
Sołtys, M.K. Szmigiel, Doskonalenie kompetencji nauczycieli w zakresie diagnozy edukacyjnej.
ZamKor. Kraków 2003.
Such J., Problemy weryfikacji wiedzy. PWN. W-wa 1975.
Warsicka A., Stopień opanowania cichego czytania a powodzenie dziecka w nauce szkolnej.
UAM, Poznań 1977.
Węglińska M., Jak pisać pracę magisterską. Impuls. Kraków 2002.
Wilgocka-Okoń B., Dojrzałość szkolna a środowisko. PZWS, Warszawa 1972.
Wiłkomirska A., Ocena kształcenia nauczycieli w Polsce. ISP. W-wa 2005.

Wybrane artykuły z czasopism pedagogicznych i materiały z konferencji naukowych, których treści zawierają wyniki badań uzyskanych według przyjętej procedury badawczej.

Inne źródła wg uzgodnień z prowadzącymi zajęcia.